

Fas muhitinde daha önceki âlimlerin belirli makamlara ulaşabilmek için sadece nahiv, fıkıh ve Kur'an'la meşgul olmaları sebebiyle pek iltifat edilmeyen aklı ilimleri Ahmed b. Ali el-Mencûr'la Kassâr'ın ihya ettiği kaydedilir. Bu iki âlim, aklı ilimleri Muhammed Harûf et-Tûnisî ve Muhammed el-Yesîtinî'den öğrenip kendilerinden sonraki nesillere aktardılar (Muhibbî, IV, 121; Abbas b. İbrâhim, V, 215). Makkarî onun büyük bir kütüphaneye sahip olduğunu belirtir.

Kassâr, 1007 (1598) yılında Sa'dîler Hükümdarı Ahmed el-Mansûr tarafından Fas'a müftü ve Karaviyyîn Camii'ne imam-hatip olarak tayin edildi ve ölümüne kadar bu görevlerde kaldı. Yetiştirdiği öğrenciler arasında İbn Ardûn, İbnü'l-Kâdî, Ahmed b. Muhammed el-Makkarî, Abdülazîz el-Fîstâlî, Abdurrahman b. Muhammed el-Fâsî, Muhammed Arabî b. Ebû'l-Mehâsin Yûsuf el-Fâsî, İbn Âşîr el-Fâsî, Muhammed b. Sîdî Ebû Bekir ed-Dilâî gibi âlimler bulunmaktadır. 1012 (1604) yılında Sultan Zeydân'ın daveti üzerine Şâban veya Ramazan (Ocak veya Şubat) ayında Fas'tan Merakeş'e yaptığı yolculuk sırasında İbn Sâsî Zâviyesi'nde vefat eden Kassâr, Merakeş'te tanınmış evliyadan Ahmed b. Ca'fer es-Sebtî'nin kabrinin karşısına veya Kâdî İyâz kubbesine defnedildi.

Eserleri. 1. *Hâşiye 'alâ Şerhi'l-'Akîdeti's-Senûsî el-kubrâ*. Muhammed b. Yûsuf es-Senûsî'nin kendi eserine yazdığı şerhin hâşiyesi olup Mencûr'un hâşiyesine de birçok eleştiri yöneltmiştir (Makkarî, s. 330). 2. *Fehrese*. Hadis ve fıkıhtaki isnadlarını topladığı bu eserin yazma nüshası Hizânetü'l-Ahmediyye'de bir mecmua içindedir (Abdüsselâm b. Abdülkâdir İbn Sûde, II, 313). 3. *Sebt*. Bazı hadis, fıkıh, fıkıh usulü ve tasavvuf kitaplarıyla ilgili isnadlarını ihtiva eder (Abdülhay el-Kettânî, II, 966; bu rivayet zincirleri için bk. Makkarî, s. 323-329). 4. *er-Ravzû'z-zâhir fî nesebi Sîdî Muhammed et-Tâhir*. Aynı konuda ayrıca *ed-Dibâcû'l-mensûc bi's-şıkkill fî nesebi Sîdî Muhammed el-'Arabî eş-Şıkkill* adlı bir manzumesi olup her ikisi de el-Hizânetü'l-Fâsiyye'de Fas şeriflerinin nesebine dair bir mecmua içinde günümüze ulaşmıştır (Abdüsselâm b. Abdülkâdir İbn Sûde, II, 401-402). Kassâr ayrıca Mevlây İdrîs b. Abdullah el-Kâmil ve oğlu İdrîs el-Ezherî'nin menâkıbına dair bir eser (a.g.e., I, 139-140) ve bazı şiirler kaleme almıştır (örnekleri için bk. İbnü'l-Kâdî, II, 154-161; Makkarî, s. 330-331).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kâdî, *Dürretü'l-ıhıcâl*, II, 153-162; Makkarî, *Ravzatü'l-âs*, Rabat 1403/1983, s. 316-317, 322-332; Muhibbî, *Hulâsatü'l-eşer*, IV, 121; Kâdirî, *Neşrû'l-meşânî*, I, 86-94; Abdüsselâm b. Abdülkâdir İbn Sûde, *Delilü mü'errifi'l-Mağribi'l-aşkâ*, Dârülbeyzâ 1960-65, I, 139-140; II, 312-313, 401-402; Abbas b. İbrâhim, *el-İ'lâm*, V, 208-217; Muhammed Haccî, *el-Hareketü'l-fikriyye bi'l-Mağrib*, Rabat 1396/1976, II, 363; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, II, 965-967; İbrâhim Harekât, *el-Mağrib 'abre't-târîh*, Dârülbeyzâ 1405/1984, II, 347; a.mlf., *es-Siyâse ve'l-müctema' fî'l-'asrî's-Sa'dî*, Dârülbeyzâ 1408/1987, s. 410; Ömer b. Abdülkerîm el-Cidî, *İbn 'Arđûn el-Kebîr: Hayâtühû ve âşârüh*, Dârülbeyzâ 1407/1987, s. 129-130; M. Lakhdar, "al-Şaşşâr", *El²* (İng.), IV, 736.

HÜSEYİN KAYAPINAR

KASSÂRİYYE

(القصاصية)

Melâmetiyye akımının ilk temsilcisi kabul edilen Hamdûn el-Kassâr'a (ö. 271/884) nisbet edilen bir tarikat (bk. MELÂMÎYYE).

KASTALLÂNÎ

(bk. KESTELÎ).

KASTALLÂNÎ,

Ahmed b. Muhammed

(أحمد بن محمد القسطلاني)

Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr el-Kastallânî (ö. 923/1517)

Hadis hâfızı, kelâm ve kıraat âlimi.

12 Zilkade 851'de (19 Ocak 1448) Kahire'de doğdu. Ailesi aslen Tunus'ta Kastilya olarak da adlandırılan Cerîd bölgesinin Tûzer (Tevzer) şehrindeydi. Kastallânî, Kur'an'ı ezberledikten sonra kıraat-i seb'a yanında İbnü'l-Cezerî ve Şâtîbî gibi kıraat âlimlerinin rivayetlerini öğrendi. On dört kıraati ve rivayetlerini bildiği kaydedilmektedir. Kendisinden en çok faydalandığı hocası Şemseddin es-Sehâvî'den hadis, Sirâceddin en-Neşşâr'dan kırâat-i seb'a okudu; ayrıca beş mecliste Buhârî'nin *el-Câmi'u's-şâhih*'ini dinledi. Necmeddin İbn Fehd, Celâl el-Bekrî, Hâlid el-Ezherî, Zekerîyyâ el-Ensârî gibi hocalardan istifade etti. Daha sonra *Nüzhetü'l-ibrâr fî menâkıbî's-şeyh Ebî'l-'Abbâs el-Harrâr* adlı eserinde hayatını yazdığı Ebû'l-Abbâs el-Harrâr'ın ardından Karâ-

fetüssuğrâ Medresesi'nin şeyhliğine tayin edildi. Bu görevi yanında 873 (1468) yılından itibaren başta el-Câmiu'l-Gumarî olmak üzere çeşitli yerlerde vaaz veren Kastallânî'nin oldukça etkili bir vâiz olduğu ve çok güzel Kur'an okuduğu belirtilmektedir. Biri 884 (1480), diğeri 894 (1489) yılında olmak üzere yaptığı iki hac ziyareti dışında Kahire'den ayrılmayan Kastallânî 7 Muharrem 923'te (30 Ocak 1517) burada vefat etti ve evinin yakınında bulunan Medresetü'l-Ayniyye'nin avlusunda Bedreddin el-Aynî'nin yanına defnedildi. Süyûtî ile Kastallânî arasında bir küskünlük olduğu belirtilir. Süyûtî, Kastallânî'yi kitaplarından yararlandığı halde bunu belirtmeyip doğrudan bu kitaplarda anılan kaynaklara atıfta bulunmakla suçlamışsa da bu iddianın aynı dönemde yaşamış âlimler arasında mevcut kıskançlıktan doğduğu ifade edilmektedir.

Eserleri. 1. *İrşâdü's-sârî*. Buhârî'nin *el-Câmi'u's-şâhih*'ine yazdığı ve sahasının önemli eserlerinden biri olarak kabul edilen bu şerhini 916'da (1510) tamamlayan Kastallânî çalışmasını *el-İs'âd fî muhtaşari'l-İrşâd* adıyla kısaltmaya başlamışsa da bitirememiştir. Eser gerek müstakil olarak gerekse başka kitaplarla birlikte birçok defa basılmıştır (*DîA*, VII, 121). 2. *Le'tâ'ifü'l-işârât li-fünûnî'l-kırâât*. On dört kıraatle rivayetlerini esas alan ve pek çok nüshası bulunan eserin (Brockelmann, *GAL*, II, 88; *Suppl.*, II, 79) I. cildi Âmir Seyyid Osman ve Abdüssabûr Şâhin tarafından yayımlanmıştır (Kahire 1392/1972). 3. *el-Mevâhibü'l-ledünniyye**. Hz. Peygamber'in kabrini ziyaret edip bir süre kaldığı Medine'de duyduğu heyecanla kaleme aldığı bir siyer kitabıdır. İlk defa Kahire'de neşredilen eserin (1281/1864) daha sonra pek çok baskısı yapılmış ve Türkçeye de çevrilmiştir. 4. *Mevlidü'n-Nebî*. Eserin, Muhammed b. Ömer en-Nevevî tarafından *el-İbrîzû'd-dânî fî mevlidi seyyidînâ Muhammed el-'Adnânî* adıyla yapılan ihtisarı basılmıştır (Kahire 1299). 5. *Mesâlikü'l-hünefâ ilâ meşâri'i's-salât 'ale'n-Nebiyi'l-Muştafâ* (nşr. Bessâm Muhammed Bârûd, Ebûzabî 2000). 6. *Fethü'l-mevâhibi fî menâkıbî'l-İmâm eş-Şâtîbî*. Kâsım b. Firruh eş-Şâtîbî'nin biyografisine dairdir. Bizzat Kastallânî'nin *Minha min minehi'l-Feth* adıyla ihtisar ettiği belirtilen eser ayrıca adı bilinmeyen bir müellif tarafından da kısaltılmış (Brockelmann, *GAL*, II, 87-88), daha sonra Muhammed Hasan Akil Mûsâ, gereksiz gördüğü ha-

berlerle rivayetlerin senedlerini çıkarıp Şâtîbî hakkında başka kaynaklarda verilen önemli bilgileri eklemek suretiyle bu çalışmayı *Muhtaşaru Fethî'l-mevâhibi fî menâkıbi'l-imâm eş-Şâtîbî* adıyla yayımlamıştır (Cidde 1415/1995). Eser İbrâhim b. Muhammed el-Cüremî tarafından da *et-Tercemetü'l-kâmile li-seyyidi'l-kurrâ: el-Fethu'l-mevâhibi fî tercemeti'l-imâm eş-Şâtîbî* başlığıyla neşredilmiştir (Amman 2000). 7. *Menâhicü'l-hidâye li-Me'âlimi'r-rivâye*. İbnü'l-Cezerî'nin *el-Bidâye fî me'âlimi'r-rivâye* adlı hadis ilimleri ile ilgili manzum eserinin şerhidir (Dârü'l-kütübî'l-Mısıriyye, nr. 23824; Süleymaniye Ktp., Karaçelebizâde Hüsâmeddin, nr. 30; Adana İl Halk Ktp., nr. 982). 8. *Tuhtetü's-sâmi' ve'l-kârî bi-hatmi Şahîhi'l-Buhârî* (Beyazıt Devlet Ktp., Bayezid, nr. 7951). 9. *el-İlhâmü's-şâdir 'ani'l-in'âmi'l-vâfir* (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 973). 10. *İktidâ'ü'l-gâfil bi-ihtidâ'ü'l-âkıl*. Fıkıhla ilgili bir eserdir (Âtîf Efendi Ktp., Âtîf Efendi, nr. 1383; İÜ Ktp., nr. 1395). 11. *Maķâmâtü'l-ârifîn* (Köprülü Ktp., nr. 784). 12. *Zehrü'r-riyâz ve şifâ'ü'l-kulûbi'l-mirâz*. Müellifin vaazlarından oluşan bu eserin bir nüshası İskenderiye'de bulunmaktadır (el-Mektebetü'l-belediyye, Mevâiz, nr. 20). 13. *Meşâriku'l-envârî'l-mużiyye fî şerhi'l-Ke-vâkibi'd-dürriyye fî medhi hayri'l-be-riyye*. İbn Merzûk Hafîd'in *Kaşidetü'l-bürde* şerhinin özetidir (Dârü'l-kütübî'l-Mısıriyye, nr. 16208, 16275; Beyazıt Devlet Ktp., Bayezid, nr. 3539). 14. *en-Nürü's-sâti' el-mülteķat mine'd-Dav'ü'l-lâmi'*. Kastallânî'nin, hocası Sehâvî'nin eserini ihtisar etmek amacıyla kaleme aldığı bu çalışmanın bir nüshası Zâviyetü'l-Hamza-viyye'dedir (nr. 120; bu nüshadan alınmış bir mikrofilm Kahire'de Ma'hedü'l-mahtûtâtî'l-Arabiyye, nr. 2153'te kayıtlıdır).

Bunların dışında Kastallânî'ye *Minhâc-ü'l-ibtihâc bi-şerhi Müslim İbni'l-Haccâc* ("Kitâbü'l-Hacc" a kadar), *el-Uķûd-ü's-seniyye fî şerhi'l-Muķaddi-meti'l-Cezeriyye*, *el-İs'âd fî telhişi'l-İrşâd* (İbnü'l-Mukrî el-Yemenî'nin Şâfiî fikhına dair eserinin bir kısmının özetidir), *Kitâbü'l-Envâr fi'l-ed'îye ve'l-ezķâr* ve diğer bazı eserler de nisbet edilmektedir (*Letâ'ifu'l-işârât*, neşredenin girişi, s. 16-18; Brockelmann, GAL, I, 165, 170, 310; II, 87-88; Suppl., I, 262-263, 268; II, 78-79). Atiyye Abdurrahîm Atiyye *el-İmâm el-Kastallânî ve Şahîhi'l-Buhârî* adıyla bir çalışma yapmıştır (Kahire 1399/1978, 1406).

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *Letâ'ifu'l-işârât li-fünûni'l-kırâ'ât* (nşr. Âmir Seyyid Osman – Abdüssabûr Şâhin), Kahire 1392/1972, neşredenlerin girişi, I, 5-28; a.mlf., *Muhtaşaru Fethî'l-mevâhibi fî menâkıbi'l-imâm eş-Şâtîbî* (nşr. Muhammed Hasan Akil Mûsâ), Cidde 1415/1995, s. 26; ayrıca bk. neşredenin girişi, s. 11-18; Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi'*, II, 103-104; Abdülkâdir el-Ayderûsî, *en-Nürü's-sâfir*, s. 106-107; Gazzî, *el-Kevâkibü's-sâire*, I, 126-127; *Keşfü'z-zunûn*, I, 69, 366, 647, 867, 919; II, 1090, 1335, 1568, 1848, 1938, 1965; İbnü'l-İmâd, *Şezerât* (Arnaût), X, 169-171; Şevkānî, *el-Bedrü't-tâli'*, I, 102-103; Ahlwardt, *Verzeichnis*, IX, 494; Brockelmann, GAL, I, 165, 170, 310; II, 87-88; Suppl., I, 262-263, 268; II, 78-79; a.mlf., "al-Kastallânî", *El²* (İng.), IV, 736-737; Fuâd Seyyid, *Fihristü'l-mahtûtât*, Kahire 1383/1963, III, 61, 112; Mustafa Muhammed eş-Şek'a, *Celâlüddin es-Süyûtî*, Kahire 1401/1981, s. 95-98; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, II, 967-970; Şâkir Mustafa, *et-Târihu'l-Arabî ve'l-mu'errihân*, Beyrut 1990, III, 255-256; M. Yaşar Kandemir, "el-Câmîu's-sahîh", *DİA*, VII, 121.

ABDÜLKADİR ŞENEL

KASTALLÂNÎ, Muhammed b. Ahmed (محمد بن أحمد القسطلاني)

Ebû Bekr Kutbüddin Muhammed
b. Ahmed b. Alî el-Kastallânî
(ö. 686/1287)

Hadis hâfızı, fakih ve mutasavvîf.

27 Zilhicce 614'te (27 Mart 1218) Kahire'de doğdu. İbnü'l-Kastallânî diye de tanınmaktadır. Ailesi aslen, Kastilya olarak da adlandırılan Cerîd bölgesinin Tûzer (Tevzer) şehrendir. Kastallânî beş yaşlarında iken ailesiyle birlikte Mekke'ye gitti. Burada başta babası olmak üzere Ebû'l-Feth el-Husrî, Ebû'l-Hasan İbnü'l-Bennâ, elinden tasavvuf hırkasını giydiği ve 'Avârifü'l-ma'ârif'ini okuyarak icâzet aldığı Şehâbeddin es-Sühreverdi gibi hocalardan istifade etti. Bu sırada *Kütüb-i Sitte*'nin çoğunu babasından, kalan kısmını da başka hocalardan dinledi. Mekke'de uzun süre ikamet eden Kastallânî, 630 (1233) yılından itibaren Mescid-i Harâm civarındaki Dârüzübeyde Medrese-si'nde babasının huzurunda ders okutmaya, ayrıca Şâfiî mezhebine göre fetva vermeye başladı. 649'da (1251-52) seyahate çıkarak Bağdat, Kûfe, Şam, Halep, Harran, Kudüs ve Medine'yi ziyaret etti. Daha sonra Yemen'e gitti ve orada ilgiyle karşılandı. Kahire'deki Kâmilîyye Dârü'l-hadisî'nin şeyhi olan kardeşi Ebû'l-Hasan Ali'nin vefatı üzerine buranın yöneticiliğini üstlenmesi için yapılan daveti kabul

ederek memleketine döndü ve ömrünün sonuna kadar bu görevde kaldı. Abdül-mü'min b. Halef ed-Dimyâtî, İbn Seyyidünnâs, Kutbüddin el-Halebî, Bedreddin İbn Cemâa ve Yûsuf b. Abdurrahman el-Mizzî onun talebelerinden bazılarıdır. Kastallânî 28 Muharrem 686'da (15 Mart 1287) Kahire'de vefat etti ve Karâfetüsuğrâ Kabristanı'na defnedildi.

Eserleri. 1. *Medârikü'l-merâm fî mesâliki's-şıyâm*. Ramazan ayının fazileti, bu ay içinde yapılması tavsiye edilen ameller, orucun önemi, hikmetleri ve fikhî hükümlerine dair olan eseri Rıdvân Muhammed Rıdvân neşretmiştir (Kahire 1930, 1987). 2. *Merâşidü's-sûlât fî maķâsidi's-şalât*. Çeşitli namazların fazilet dereceleriyle namaz esnasında okunan duaların ve yapılan hareketlerin mâna ve hikmeti üzerinde durulan eser Rıdvân Muhammed Rıdvân (Kahire 1931) ve Muhammed Sıddık el-Miñşâvî (Kahire 1995) tarafından yayımlanmıştır. 3. *Tekrîmü'l-ma'îşe fî tahrimü'l-haşışe*. Özellikle bazı mutasavvıflar arasında haşhaş kullanımının yaygınlık kazanması üzerine bunun haram olduğunu göstermek amacıyla kaleme alınmıştır (Dârü'l-kütübî'l-Mısıriyye, Fikhü'l-mezâhib, nr. 50). Eseri Abdülbâsıt el-Malatî *ed-Dürü'l-vesîm* adıyla şerhetmiştir. 4. *Tetmîmü't-Tekrîm*. Bir önceki eserin zeyli olup Yâsin el-Hatîb tarafından yayımlanmıştır (Mekke 1411). İndalecio Lozano, Kastallânî'nin hayatını, haşhaşın o dönemdeki kullanımını ve meselenin fikhî yönünü incelediği makalesinde bu son iki eserin özetini vermiştir (bk. bibl.). 5. *Kelimâtü Ebî 'Abdillâh el-Kuşeyrî ve ğayrih fi't-tasavvuf* (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 4798). 6. *el-Edviyetü's-şâfiye fi'l-ed'iyeti'l-kâfiye* (Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 559). 7. *Kitâb fi's-şâfiyye*. Hallâc-ı Mansûr'dan (ö. 309/922) Affüddin et-Tilimsânî'ye (ö. 690/1291) kadar gelen mutasavvıfların biyografilerini içeren bir eserdir. 8. *Lisânü'l-beyân 'an i'tikâdi'l-cinân*. Müellif, akaid konularını işlediği bu eserini *el-Muhtaşar* adıyla özetlemiştir. 9. *Cümelü'l-icâz fi'l-i'câz bi-nâri'l-Hicâz*. Hicaz bölgesinde meydana gelen volkanik patlama sonucunda görülen ateşle Medine'de çıkan yangınların, özellikle de bunlardan Mescid-i Nebevi'ye kadar uzanan birinin anlatıldığı bir eserdir. 10. *'Urvetü't-tevşîķ fi'n-nâr ve'l-harîķ*. Bir önceki kitapta kısaca ele alınan olayların daha geniş biçimde açıklandığı bu eser, Semhûdî'nin *el-Vefâ' bîmâ yecibü li-hâzreti'l-Muştâfâ* adlı kitabının önemli kaynaklarından biridir.